vers VO OR vers

LEZING 3
67 MINUTEN

LEVITICUS

1-7 deel 2

De geestelijke betekenis van het offerstelsel voor Christus en Zijn volgelingen.

GELEZEN UIT

Herziene Statenvertaling

BELUISTER OF BEKIJK

versvoorvers.org/leviticus/1-7-deel-2

BELUISTER OF BEKIJK

Inhoud

1	Offers en de houding van het hart	5 min	4
2	Gods wil doen als vrijwillige dienaar	3 min	6
3	Een gebroken hart en oprechte bekering	2 min	8
4	Offers zonder gerechtigheid zijn nutteloos	2 min	9
5	Gehoorzaamheid en verbondstrouw gaan voor	2 min	10
6	Jezus over barmhartigheid en rituelen	3 min	12
7	Recht doen en verzoening met je naaste	4 min	14
8	De priester als middelaar en beeld van Jezus	3 min	16
9	Gelovigen als priesters en levende offers	3 min	17
10	Christus als het Lam zonder gebrek	3 min	19
11	De gemeente als een onbesmet offer	2 min	20
12	Vergeving vóór Christus door Zijn offer	4 min	21
13	Onopzettelijke zonde en openlijke opstand	2 min	24
14	Opzettelijke zonde en het offer van Christus	6 min	25

15	Handoplegging als overdracht van zonde	2 min	29
16	Christus draagt onze zonden en onze straf	2 min	31
17	De koperen slang als beeld van Christus	2 min	33
18	Bloed als Gods middel tot verzoening	2 min	34
19	Graan en wijn als dankoffer en maaltijd	2 min	36
20	Zuiver meel, olie en honing als beelden	4 min	37
21	Het innerlijk en de levenswandel aan God geven	2 min	40
22	Buiten het kamp de smaad van Christus dragen	2 min	41
23	Levensonderhoud voor evangelieverkondigers	5 min	43
	Om verder te lezen		45

1

Offers en de houding van het hart

Laten we nog eens naar die vijf offers kijken, niet afzonderlijk, maar meer als groep. In onze vorige bijeenkomst hebben we de bijzonderheden van die vijf offers besproken. Toen we de tabernakel behandelden, hebben we een bijeenkomst besteed aan de bijzonderheden van de tabernakel, zonder daar een geestelijke toepassing aan te geven. Daarna hebben we een afzonderlijke lezing gewijd aan de geestelijke toepassing. Dat zou ik nu ook met deze offers willen doen. We zullen op dit moment niet per se de gedeelten in Leviticus opnieuw lezen, maar terugkijken naar enkele dingen die daarin stonden.

De veronderstelling dat er een geestelijke toepassing is, wordt in elk geval gerechtvaardigd door het feit dat het Nieuwe Testament hier commentaar op geeft. Het Nieuwe Testament geeft veel commentaar op het offerstelsel. Het Oude Testament geeft er trouwens ook commentaar op. Misschien moeten we daarmee beginnen, want toen de wetten over de offers eenmaal in Leviticus waren gegeven, vormden die de achtergrond van alle latere openbaring in het Oude Testament en ook in het Nieuwe Testament. De hele rest van het Oude Testament — de Psalmen, de Spreuken, de Profeten — ging ervan uit dat dit offerstelsel centraal stond in de aanbidding van God in het leven van Israël. En toen Jezus kwam, kwam Hij bij de Joden in een tijd waarin dat nog steeds zo was. Veel van wat Jezus te zeggen had, heeft ook betrekking op het offerstelsel.

Laten we daar eens wat over praten. Laten we Spreuken opslaan. Ik zal je heel wat gedeelten laten opzoeken, maar kijk eens naar Spreuken hoofdstuk 15, vers 8. Salomo is de man die de tempel bouwde, en hij schreef Spreuken. De tempel werd gebouwd als een blijvender bouwwerk ter vervanging van de tabernakel. Daarom was de tempel de plaats waar de offers werden gebracht. Toch begreep Salomo, die de tempel had gebouwd en gevestigd, dat offers hun plaats hebben, maar misschien niet zo'n grote plaats als sommige mensen zouden aannemen.

Veel mensen namen aan dat ze gewoon konden gaan zondigen, een zondig leven konden leiden, en dan een offer aan God konden komen brengen om dat goed te maken. Daar zijn die offers toch voor, nietwaar? Een zondoffer, een schuldoffer. Velen namen aan, net zoals mensen dat tegenwoordig aannemen, dat ze zoveel konden zondigen als ze maar wilden en dan op zondag naar het kerkgebouw konden gaan en hun tienden geven of hun godsdienstige plichten vervullen. Dat maakt dan alle zonden goed die ze opzettelijk hebben begaan.

Maar bedenk dat de offers werden gebracht voor onopzettelijke zonden, niet voor moedwillige zonden of zonden van opstand tegen God. De offers waren niet bestemd voor mensen die een goddeloos leven leidden. Ze waren bestemd voor mensen die God aanbaden, die er in het algemeen naar streefden God te behagen, maar merkten dat ze in zonde vielen, zoals zelfs goede christenen soms doen. Net als in het Oude Testament gaat het God ook in het Nieuwe Testament om de manier waarop mensen leven, niet alleen om wat ze op godsdienstig gebied doen om hun slechte levenswandel goed te maken.

In Spreuken hoofdstuk 15, vers 8, zei Salomo:

> Het offer van goddelozen is voor de HEERE een gruwel, maar het gebed van oprechten is Hem welgevallig.
>
> SPREUKEN 15:8

God beschouwt het dus als een gruwel wanneer deze offers worden gebracht door iemand die goddeloos is. Goddeloos betekent niet alleen maar dat iemand een zondaar is. Iedereen is een zondaar. Een goddeloos mens is iemand die goddeloos leeft, vervreemd van God leeft, in opstand tegen God leeft, maar misschien probeert zich voor alle zekerheid in te dekken en ervoor te zorgen dat hij niet sterft terwijl hij op slechte voet staat met God. Hij komt en brengt een offer naar het altaar om het te offeren, en toch is hij een goddeloos mens. Hij heeft zich niet bekeerd. Hij probeert niet voor God te leven. Zijn hart behoort de Heere niet toe. Hij zondigt opzettelijk, als vast patroon in zijn leven, maar hij brengt een offer. Dat is een gruwel voor God.

Het zijn het gebed en het offer van de oprechte mens die God behagen. Niet die van de goddeloze mens. Dit plaatst het offerstelsel in het juiste perspectief. Hoewel je uit Leviticus de indruk krijgt dat offers buitengewoon belangrijk zijn, en ze zeker een belangrijke plaats hebben, is er iets wat voor God belangrijker is dan dat. Dat komt in een groot deel van het Oude Testament naar voren.

Ook in Spreuken 21, vers 27, staat:

> Het offer van goddelozen is een gruwel, hoeveel te meer als zij het met een schandelijke bedoeling brengen!
>
> SPREUKEN 21:27

Opnieuw zien we dat iemands karakter, iemands hart, iemands bedoelingen, iemands verhouding tot God bepalen of zijn offer aanvaardbaar is of niet. Er komt meer bij kijken dan alleen het ritueel uitvoeren.

2

Gods wil doen als vrijwillige dienaar

Zo verwees David ook meer dan eens naar de geringe plaats die offers innemen in Gods rangorde van waarden. In Psalm 40, vers 6 tot en met 8, zei David:

> U hebt geen vreugde gevonden in slachtoffer en graanoffer, U hebt Mijn oren doorboord; brandoffer en zondoffer hebt U niet geëist. Toen zei Ik: Zie, Ik kom, in de boekrol is over Mij geschreven. Ik vind er vreugde in, Mijn God, om Uw welbehagen te doen; Uw wet draag Ik diep in Mijn binnenste.
>
> PSALMEN 40:7-9

We weten dat dit in Hebreeën hoofdstuk 10 wordt aangehaald alsof Jezus Degene is Die spreekt. Dat geldt voor veel van de Psalmen. In veel Psalmen lijkt David tot de Heere te spreken over zijn eigen gevoelens en zijn eigen ervaring. Maar de schrijvers van het Nieuwe Testament erkennen dat David een type van Christus is. Daarom is wat David

over zichzelf zegt ook waar voor Jezus, misschien zelfs nog meer. David sprak hier ongetwijfeld zowel over zichzelf als over de Messias. In wezen zei hij dat God van David niet alleen offers en offergaven en brandoffers wilde, maar zijn hart wilde, wilde dat zijn oor geopend werd.

Wanneer er in de Engelse vertaling die ik hier gebruik staat:

U hebt mijn oor geopend.

De spreker bespreekt hier de Engelse lezing ‘opened’ (‘geopend’). Het voorafgaande HSV-citaat heeft ‘doorboord’.

krijgen we natuurlijk de indruk dat dit betekent: U hebt mij in staat gesteld om te horen, alsof U mijn dove oren opent zodat ik kan horen. Hoewel sommigen vinden dat het woord ‘geopend’ vertaald zou moeten worden met ‘doorboord’: ‘U hebt mijn oor doorboord.’ Je herinnert je misschien dat een Hebreeuwse dienaar onder de wet na zes jaar dienst zijn vrijheid moest krijgen. Maar als hij niet vrij wilde zijn, als hij zei:

> Maar als de slaar nadrukkelijk zegt: Ik heb mijn meester, mijn vrouw en mijn kinderen lief, ik wil niet als vrij man vertrekken,
>
> EXODUS 21:5

dan kon hij zijn oor laten doorboren en voor het leven een lijfeigene worden. Zijn vrijheid zou hem nooit meer worden aangeboden. Hij nam dus de beslissing dat hij zijn meester zijn leven lang wilde dienen en nooit meer de gelegenheid wilde krijgen om vrij te zijn. Dat was vrijwillig, en hij liet zijn oor doorboren als teken dat hij die beslissing had genomen.

Wanneer David zegt:

U hebt mijn oor geopend.

is het mogelijk dat dit moet worden opgevat als: ‘U hebt mijn oorlel doorboord.’ Dat wil zeggen: ‘Ik ben nu Uw lijfeigene. Ik ben Uw gewillige dienaar; mijn hart is aan U overgegeven. Ik ben niet alleen iemand die offers en offergaven brengt. Ik ben iemand die Uw wet in mijn hart heeft, en:

Ik doe graag wat U wilt, mijn God.

zoals vers 8 zegt.

3

Een gebroken hart en oprechte bekering

Ook wat later, toen David met Bathseba gezondigd had en Psalm 51 schreef om tot uitdrukking te brengen dat hij zich van die zonde bekeerde, zei hij in Psalm 51, vers 16 en 17:

> Want U vindt geen vreugde in offers, anders zou ik ze brengen; in brandoffers schept U geen behagen. De offers voor God zijn een gebroken geest; een verbrijzeld en verslagen hart zult U, o God, niet verachten.
>
> PSALMEN 51:18-19

Bedenk eens hoeveel inzicht David moest hebben om dat te beseffen. Hij leefde in een tijd waarin hij en heel Israël onder de wet van Mozes leefden, de wet van Leviticus. Daar in Jeruzalem was het priesterschap om offers te brengen. En David zegt dat dit niet echt is waar God enthousiast over is. God is niet zo geïnteresseerd in offers en offergaven. Hij zei: 'Als U daar echt plezier in had, God, zou ik ze U brengen, maar dat zou het probleem van mijn zondigheid niet oplossen. Wat U van een zondaar wilt, is een gebroken en verbrijzeld hart, een hart dat zich bekeert.'

David besefte dus dat wanneer iemand zondigt, God van Zijn volk eigenlijk niet zozeer een offer verlangt als wel een gebroken hart en een geest van bekering. Daarom beseften sommige geestelijke leiders in Israël die meer inzicht hadden en geïnspireerd waren, zelfs in het Oude Testament, nog voordat Jezus kwam, dat dit offerstelsel eigenlijk min of meer een ritueel was, eigenlijk alleen iets uiterlijks. En dat terwijl het zo centraal stond in Israëls leven van aanbidding. God keek werkelijk naar het hart en hechtte daar meer waarde aan.

Dat betekent niet dat God wilde dat ze het offerstelsel op dat moment zouden afschaffen. Dat wilde Hij niet. Maar het betekent dat zij inzagen dat offers brengen volstrekt geen nut had als het niet overeenkwam met iemands hart voor God.
Ik zal je laten zien wat enkele profeten hierover zeiden, en dan gaan we naar het Nieuwe Testament.

4

Offers zonder gerechtigheid zijn nutteloos

In Jesaja hoofdstuk 1, vers 11 tot en met 13, zegt God:

> Waartoe dienen voor Mij uw vele offers? zegt de HEERE. Ik heb genoeg van de brandoffers van rammen en het vet van gemest vee; en in het bloed van jonge stieren, lammeren of bokken vind Ik geen vreugde. Wanneer u komt om voor Mijn aangezicht te verschijnen — wie heeft dit van u gevraagd, dit platlopen van Mijn voorhoven? Breng niet langer nutteloze offers. Het reukwerk is Mij een gruwel. Nieuwemaansdag en sabbat, het bijeenroepen van samenkomsten: Ik verdraag het niet; het is onrecht, zelfs de bijzondere samenkomsten.
>
> JESAJA 1:11-13

De heilige bijeenkomst.

Het klinkt alsof God zegt: ‘Geen offerstelsel meer. Laten we dat afschaffen.’ Maar dat bedoelt Hij niet. Hij zegt dat je ongerechtigheid bedrijft en toch met je offers naar de heilige bijeenkomst komt.

De Engelse vertaling die de spreker aanhaalt, luidt hier: ‘Ik kan ongerechtigheid en de heilige samenkomst niet verdragen.’ Daarop berust zijn uitleg.

> Het offer van goddelozen is voor de HEERE een gruwel, maar het gebed van oprechten is Hem welgevallig.
>
> SPREUKEN 15:8

Jouw offers zijn een gruwel, niet het hele stelsel. God wijst hier het offerstelsel niet af. Maar deze mensen en de offers die zij brengen zijn voor God onaanvaardbaar, omdat zij goddeloos zijn. Hij gaat verder en zegt dat hun handen vol bloed zijn door hun goddeloze bloedvergieten en het onrecht dat ze hebben gedaan.

5

Gehoorzaamheid en verbondstrouw gaan voor

Als je Jeremia hoofdstuk 7, vers 22 en 23 opslaat, zegt Hij:

> want Ik heb met uw vaderen op de dag dat Ik hen uit het land Egypte leidde, niet gesproken en hun evenmin iets geboden over zaken die betrekking hebben op brandoffers en slachtoffers. Maar deze zaak heb Ik hun geboden: Luister naar Mijn stem. Dan zal Ik u tot een God zijn, en ú zult Mij tot een volk zijn. Bewandel heel de weg die Ik u gebieden zal en het zal u goed gaan.
>
> JEREMIA 7:22-23

Hij zegt:

Toen Ik jullie uit Egypte naar de berg Sinaï bracht, gaf Ik jullie niet meteen opdrachten over offers. Wat Ik meteen zei, was: Luister naar Mijn stem. Leef zoals Ik het wil.

Het eerste wat God tegen Israël zei toen ze bij de Sinaï kwamen, waren de tien geboden en dat ze Zijn verbond moesten houden en Zijn stem moesten gehoorzamen. Later, nadat de tabernakel was opgericht, gaf Hij hun geboden over brandoffers. Maar Hij

zegt: ‘Het belangrijkste eerst. Mijn eerste prioriteit was nooit dat jullie dierenoffers zouden brengen. Het was altijd dat jullie Mij gehoorzaam zouden zijn en je aan Mij zouden onderwerpen.’

Kijk eens in het boek Hosea. Dat staat vlak na Daniël. Hosea hoofdstuk 6, vers 6. God zei:

> Want Ik vind vreugde in goedertierenheid en niet in offer, in kennis van God meer dan in brandoffers!
>
> HOSEA 6:6

Er zijn offers en brandoffers, maar God zegt: ‘Wat Ik vooral van jullie wil, is dat jullie Mij kennen en barmhartige mensen zijn.’ Eigenlijk is het woord dat hier in de Engelse vertaling met ‘barmhartigheid’ wordt weergegeven hesed, het Hebreeuwse woord voor verbondstrouw en goedertierenheid. De HSV gebruikt hier ‘goedertierenheid’. Het is een rijk woord dat veel betekenis heeft. Maar waar het om gaat, is dat het te maken heeft met karakter en de relatie met God. En Hij hecht daar meer belang aan dan aan hun offers en offergaven.

6

Jezus over barmhartigheid en rituelen

Trouwens, Jezus heeft dit vers twee keer aangehaald. In Mattheüs 9, vers 11 tot en met 13, lezen we, dit is Mattheüs 9:11:

> En toen de Farizeeën dat zagen, zeiden zij tegen Zijn discipelen: Waarom eet uw Meester met de tollenaars en zondaars? Maar Jezus, Die dat hoorde, zei tegen hen: Wie gezond zijn, hebben geen dokter nodig, maar wie ziek zijn. Maar ga heen en leer wat het betekent: Ik wil barmhartigheid en geen offer; want Ik ben niet gekomen om rechtvaardigen tot bekering te roepen, maar zondaars.
>
> MATTHEÜS 9:11-13

Hij haalt Hosea 6:6 aan. Hij zegt:

Want Ik ben niet gekomen om rechtvaardige mensen op te roepen hun leven te veranderen, maar zondaars.

Ik weet zeker dat ze het vers kenden, maar ze hadden het nog nooit toegepast zoals Jezus het toepaste. God vindt het belangrijker dat mensen barmhartig zijn dan dat ze de rituelen van de tabernakel in acht nemen. De Farizeeën hielden zich heel nauwgezet bezig met rituelen. Maar ze waren er niet zo zorgvuldig in om barmhartig te zijn en medelijden met mensen te hebben, zoals Jezus dat had. Dat is het punt dat Hij maakt.

Vervolgens, in hoofdstuk 12 van Mattheüs, hadden ze kritiek op Zijn discipelen omdat die op de sabbat aren plukten. Jezus zei in Mattheüs 12:7:

> Maar als u geweten had wat het betekent: Ik wil barmhartigheid en geen offer, dan zou u de onschuldigen niet veroordeeld hebben.
>
> MATTHEÜS 12:7

Dat wil zeggen, Hij spreekt weer tegen de Farizeeën: ‘Ik heb jullie gezegd dat jullie moesten gaan leren wat dat betekent, en dat hebben jullie niet gedaan. Als jullie waren gaan leren wat dat betekent, zouden jullie deze fout niet opnieuw maken. Jullie bekritiseren mensen omdat ze rituele voorschriften overtreden, en jullie verwaarlozen de gewichtigste zaken van de wet.’ Die benoemde Jezus in Mattheüs 23:23.

In Mattheüs 23:23 zei Jezus:

> Wee u, schriftgeleerden en Farizeeën, huichelaars, want u geeft tienden van de munt, de dille en de komijn, en u laat het belangrijkste van de Wet na: het recht, en de barmhartigheid en het geloof. Deze dingen zou men moeten doen en die andere dingen niet nalaten.
>
> MATTHEÜS 23:23

Let op, je had de rituelen moeten naleven. Dat was onder de wet van je vereist. Dat was je verplichting. Maar je had de belangrijke dingen niet mogen nalaten. Je had beide moeten doen.

Dus wanneer Jezus en de profeten mensen bekritiseren, zeggen ze niet dat je deze dierenoffers niet zou moeten brengen. Ze zeggen dat je dat moet doen en ook de belangrijkere dingen moet doen, omdat God meer naar barmhartigheid verlangt dan naar offers. Je hoort dus barmhartigheid, recht en trouw te tonen.

7

Recht doen en verzoening met je naaste

Het boek Amos staat niet zo ver na het boek Hosea. In Amos hoofdstuk 5, vers 21 tot en met 25, zegt God:

> Ik haat, Ik versmaad uw feesten. Uw bijzondere samenkomsten kan Ik niet luchten, want al brengt u Mij brandoffers, en uw graanoffers, Ik schep er geen behagen in. En het dankoffer van uw gemest vee: Ik wil het niet aanzien. Doe het lawaai van uw liederen van Mij weg, en het getokkel van uw luiten kan Ik niet aanhoren! Laat het recht stromen als water, de gerechtigheid als een altijd stromende beek. Hebt u Mij slachtoffers en graanoffers gebracht in de woestijn, veertig jaar lang, huis van Israël?
>
> AMOS 5:21-25

Ze brachten offers, maar Hij zegt: ‘Was het werkelijk voor Mij dat jullie dat deden, of dachten jullie aan jezelf?’ Hij zegt: ‘Ik verlang ernaar dat jullie recht doen. Ik heb liever barmhartigheid dan offers. Ik verlang ernaar dat het recht voortstroomt als een machtige stroom, naar jullie offers verlang Ik niet.’ Bedenk dat Jezus zei dat recht en barmhartigheid en trouw de dingen zijn die God als de gewichtigste zaken beschouwt.

Nog één andere passage uit het Oude Testament, in het boek Micha. We bladeren nog een paar bladzijden verder door het Oude Testament naar het boek Micha, hoofdstuk 6. Daar hebben we een dialoog tussen het opstandige volk en God Zelf. Het opstandige

volk vraagt in vers 6 tot en met 7 wat God van hen verlangt, en Hij antwoordt hun in vers 8. Terwijl ze dat vragen, zijn ze sarcastisch. In feite geven ze aan dat God onredelijke eisen stelt. Hij verwacht zo veel van ons. Ze vragen in vers 6:

> Waarmee zal ik de HEERE tegemoet gaan en mij buigen voor de hoge God? Zal ik Hem tegemoet gaan met brandoffers, met eenjarige kalveren? Zou de HEERE behagen scheppen in duizenden rammen, in tienduizenden oliebeken? Zal ik mijn eerstgeborene geven voor mijn overtreding, de vrucht van mijn moederschoot voor de zonde van mijn ziel?
>
> MICHA 6:6-7

Dit wordt wel een beetje te gek.

En het antwoord wordt gegeven:

> Hij heeft u, mens, bekendgemaakt wat goed is. En wat vraagt de HEERE van u anders dan recht te doen, goedertierenheid lief te hebben en ootmoedig te wandelen met uw God.
>
> MICHA 6:8

Opnieuw de gewichtigere zaken van de wet die Jezus noemde. Kijk, toen Jezus over de gewichtigere zaken van de wet sprak, verwees Hij gewoon naar Hosea. Hij verwees naar Amos. Hij verwees naar Micha. In die passages die over het offerstelsel spreken, had God al voordat Jezus kwam door de profeten gezegd dat er dingen zijn die belangrijker zijn dan het offerstelsel.

Toch gaf Jezus niet aan dat er iets mis was met het offerstelsel. Toen Jezus op aarde was, leefden Zijn discipelen nog onder het Joodse stelsel en brachten ze nog offers. Hij had het nieuwe verbond nog niet ingesteld, en dus stonden ze nog onder de wet. In Mattheüs 5, vers 23 en 24, geeft Jezus deze instructies. Hij zegt:

> Als u dan uw gave op het altaar offert en u zich daar herinnert dat uw broeder iets tegen u heeft, laat uw gave daar bij het altaar achter en ga heen, verzoen u eerst met uw broeder en kom dan terug en offer uw gave.
>
> MATTHEÜS 5:23-24

Let erop dat Hij zei:

Als je een dier naar de tempel brengt om het te offeren, maar je herinnert je dat er iets speelt tussen jou en je broer, ga dat dan eerst oplossen en kom daarna je offer brengen.

Hij was niet tegen het brengen van offers. Maar als je je offer brengt terwijl je de gewichtigere zaken van de wet verwaarloost, dan kun je het net zo goed niet brengen. Dit is dus het onderwijs over offers, waarin ze in het juiste perspectief worden geplaatst, zowel in het Oude als in het Nieuwe Testament. De profeten, de Psalmen en Jezus hadden allemaal deze kijk op het onderwerp.

8

De priester als middelaar en beeld van Jezus

Ik wil het hebben over allerlei lessen die in het offerstelsel worden onderwezen, zoals we dat zagen in hoofdstuk 1 tot en met 7 van Leviticus. We vinden in het boek Hebreeën een commentaar op het boek Leviticus en het offerstelsel. Ook elders in het Nieuwe Testament vinden we andere verwijzingen ernaar.

Het eerste wat we in Leviticus zien, is de noodzaak van een priester. De mensen kwamen niet zelf dierenoffers brengen. Ze kwamen en boden offers aan de priester aan, en de priester bracht ze. Dat was omdat de priester iemand was die voor God was

afgezonderd, iemand die heilig was voor de HEERE. Alleen iemand die heilig is, kan het altaar aanraken. Alleen iemand die heilig is, kon werkelijk de aanbidding van God verzorgen.

Dit idee dat er een tussenpersoon nodig is, een priester, een heilige, die tussen een heilige God en zondaars staat om hun aanbidding aan te bieden en die voor God aanvaardbaar te maken, zie je in het hele stelsel terug. De priester heeft altijd een leidende rol bij al deze offers. Vóór die tijd kon Abram een offer brengen, kon Abel een offer brengen, kon iedereen een offer brengen. Maar nu maakte dit stelsel het noodzakelijk om een priester in te schakelen. De invoering van een priester is dus de invoering van het begrip middelaar, iemand die tussen de zondaar en God staat.

Deze priester is natuurlijk in sommige opzichten een beeld van Christus. Ik zeg 'in sommige opzichten', omdat hij in sommige opzichten een beeld van ons allemaal is. Want in het Nieuwe Testament zijn wij een koninkrijk van priesters, waarbij Jezus de Hogepriester is. Maar toch, het idee dat er iemand moet zijn die aanvaardbaar is, iemand die heilig is, iemand die rein is, die de offers aanbiedt, is iets wat we zien in dit hele uitvoerige ritueel van het offerstelsel. Het wijst dus op de noodzaak van een priester.

Het priesterschap van Jezus wordt vrij uitvoerig besproken in Hebreeën, hoofdstuk 7 tot en met 10. We gaan daar nu niet naar kijken, omdat er te veel andere dingen zijn om naar te kijken, en dat is heel veel stof om te bekijken. Maar de schrijver van Hebreeën brengt naar voren dat Jezus een Hogepriester is naar de ordening van Melchizedek, een andere priesterlijke ordening. Maar Hij heeft daadwerkelijk een hoger priesterschap en brengt hogere offers in een hogere tabernakel.

9

Gelovigen als priesters en levende offers

Niettemin beelden de priesters van het Oude Testament in zekere zin Jezus uit. In een andere zin beelden ze, zoals ik zei, ons allemaal uit, omdat wij heilig moeten zijn. Wij zijn heilig. Ook wij zijn voor God afgezonderd. En wij moeten als middelaar optreden.

Wij moeten in zekere zin geestelijke offers aan God brengen, zeggen de Schriften. We weten dat die offers ook ons eigen lichaam omvatten, zoals er in Romeinen 12:1 staat:

> Ik roep u er dan toe op, broeders, door de ontfermingen van God, om uw lichamen aan God te wijden als een levend offer, heilig en voor God welbehaaglijk: dat is uw redelijke godsdienst.
>
> ROMEINEN 12:1

Wij zijn priesters die een offer brengen. Wij zijn ook het offer, net zoals Christus Zelf de Hogepriester is Die het offer brengt. Hij is ook het offer dat Hij brengt. Het offer en de priester vertegenwoordigen allebei op hun eigen manier Christus, en vertegenwoordigen ook ons en onze dienst in de wereld. Onze rol in de wereld is om onszelf aan God aan te bieden, en onze offers aan God te brengen ten behoeve van de wereld. Wij bieden onszelf aan als een levend offer. We brengen ook andere soorten geestelijke offers. In 1 Petrus 2:5 worden opnieuw de verschillende beeldspraken door elkaar gebruikt. Daar staat:

> dan wordt u ook zelf, als levende stenen, gebouwd tot een geestelijk huis, tot een heilig priesterschap, om geestelijke offers te brengen, die God welgevallig zijn door Jezus Christus.
>
> 1 PETRUS 2:5

Om geestelijke offers te brengen. Wij zijn een heilig priesterschap.

Het priesterschap in het Oude Testament is dus een beeld van Christus en een beeld van ons. Vooral van Christus als Hogepriester en van ons als de andere priesters. Maar iedere priester is bij het brengen van offers in zekere zin ook een beeld van Christus. Het laat zien dat er een priester nodig is. Het laat zien dat een gewoon mens, die een zondaar is, niet zomaar tot God kan komen en iets kan offeren dat voor Hem aanvaardbaar is. Hij moet rein zijn. Wij worden gereinigd door het bloed van Jezus, en vervolgens worden wij tot priesters gemaakt. Zo werden ook Aäron en zijn zonen gereinigd door bepaalde offers in hoofdstuk 8 tot en met 10, vooral hoofdstuk 8 en 9, waar we later naar zullen kijken. Het priesterschap en de betekenis ervan staan dus centraal in dit hele gedeelte over de dierenoffers.

10

Christus als het Lam zonder gebrek

Een van de voornaamste dieren die als offer werden gebracht, was het offerlam. Christus wordt, zoals we weten, genoemd:

> De volgende dag zag Johannes Jezus naar zich toe komen en hij zei: Zie het Lam van God, Dat de zonde van de wereld wegneemt!
>
> JOHANNES 1:29

Johannes 1:29. Het dier dat wordt geofferd, is dus ook een beeld van Christus. De priester lijkt op Christus als Middelaar, en het dier dat wordt geofferd, lijkt op Christus. Het dier moest zonder gebrek zijn. Het moest, met andere woorden, een volmaakt dier zijn.

Van Jezus wordt uitdrukkelijk gezegd dat Hij een lam zonder gebrek en zonder smet is, in 1 Petrus 1, vers 18 en 19. In 1 Petrus 1, vers 18 en 19 staat:

> in de wetenschap dat u niet met vergankelijke dingen, zilver of goud, vrijgekocht bent van uw zinloze levenswandel, die u door de vaderen overgeleverd is, maar met het kostbaar bloed van Christus, als van een smetteloos en onbevlekt Lam.
>
> 1 PETRUS 1:18-19

Het bloed van Jezus werd geofferd zoals het bloed van een lam op het altaar. Er stond dat Hij zonder gebrek en zonder smet was. Een smet is een aangeboren afwijking. Een gebrek is een afwijking die je later oploopt.

De spreker maakt hier onderscheid tussen de Engelse woorden ‘spot’ (‘smet’ of ‘vlek’) en ‘blemish’ (‘gebrek’). Hij verbindt die respectievelijk met aangeboren en later opgelopen afwijkingen. Ook zijn latere toepassing op Christus en de gemeente volgt dit onderscheid. De HSV gebruikt andere woordparen, waaronder ‘smetteloos en onbevlekt’.

Iedereen weet wat gebreken zijn, want iedereen heeft zijn tienerjaren doorgemaakt. Iedereen heeft puistjes gehad. Dat is een gebrek. Een moedervlek is iets anders. Een vlek op een dier is iets waarmee het geboren wordt, tenzij het een dalmatiër is. Dan verschijnen de vlekken wat later. Maar gevlekte dieren worden gewoonlijk met vlekken geboren. Een gevlekt lam wordt geboren met een vlek, en daarom zou dat een afwijking zijn. Een gebrek zou een of andere onvolkomenheid zijn die het tijdens zijn leven heeft opgelopen.

Gebreken en smetten staan dus eigenlijk voor de twee soorten zonde. De ene is de zonde in de natuur die ons aangeboren is. De andere zijn de zonden die we begaan, de gebreken die we door ons eigen slechte gedrag oplopen. Christus had geen van beide. Hij had kennelijk geen zonde in Zijn natuur, en Hij heeft ook nooit zonde begaan. Daarom was Hij als een lam zonder gebrek. Zo stelt de Bijbel het voor.

11

De gemeente als een onbesmet offer

Ook wij moeten zo gezien worden. God wil dat wij zonder gebrek zijn, omdat wij onszelf als een levend offer aan God aanbieden. In Efeze hoofdstuk 5 staat in vers 27 dat Christus Zichzelf heeft gegeven:

> opdat Hij haar in heerlijkheid voor Zich zou plaatsen, een gemeente zonder smet of rimpel of iets dergelijks, maar dat zij heilig en smetteloos zou zijn.
>
> EFEZE 5:27

Dat is Efeze 5:27. Door de reiniging van Christus kan de gemeente zonder gebrek en zonder smet zijn. Ook kan zij heilig zijn als een offer aan God, en als een bruid.

Jakobus zei in Jakobus hoofdstuk 1 en vers 27:

> De zuivere en onbevlekte godsdienst voor God en de Vader is dit: wezen en weduwen bezoeken in hun verdrukking en zichzelf onbesmet bewaren van de wereld.
>
> JAKOBUS 1:27

Onbesmet blijven, zonder gebrek blijven, dat is dus onze plicht. Want we zijn niet alleen priesters, maar we zijn ook iets wat aan God wordt geofferd. Zowel Jezus als wij zijn priesters, en zowel Jezus als wij zijn offers die aan God worden gebracht. Jezus was onbesmet en zonder gebrek. Wij horen dat ook te zijn. Jezus heeft ons onbesmet gemaakt. Hij heeft Zichzelf voor Zijn bruid gegeven:

Zodat ze geen vlekje of gebrek zou hebben.

Dat wil zeggen: Hij heeft onze zonden weggewassen, de zonden van onze natuur en de zonden van ons verleden, en onze gebreken. Daaruit volgt uiteraard dat we ons onbesmet, of zonder gebrek, moeten bewaren van de wereld. Dat is:

Zuiver en oprecht je geloof beleven voor God, de Vader.

12

Vergeving vóór Christus door Zijn offer

Wat betreft de manier waarop de offers de zonde wegnamen, daar hoorde een heel symbolisch ritueel bij. Dat was ongetwijfeld bedoeld als een leermiddel voor Israël, omdat God wist dat Jezus zou komen. Natuurlijk nam het bloed van de dieren die

werden geofferd de zonden niet werkelijk weg. De schrijver van Hebreeën vertelt ons dat ze alleen vooruitwezen naar het offer dat dit wel zou doen. God wist het. In Openbaring wordt Jezus aangeduid als:

> En allen die op de aarde wonen, zullen het aanbidden, althans van wie de namen niet zijn geschreven in het boek des levens van het Lam Dat geslacht is, van de grondlegging van de wereld af.
>
> OPENBARING 13:8

Nog voordat God de wereld schiep, wist Hij dat Hij Christus zou zenden als het Lam dat voor ons geslacht zou worden. Omdat Hij wist dat Christus dat zou doen, kon God mensen dus bij voorbaat vergeven. En Hij kon hen zelfs zonder dierenoffers vergeven, want het bloed van Jezus bedekte in feite de zonden uit het verleden en het heden. Toen Hij stierf, rechtvaardigde dat Gods vergeving aan mensen die hadden gezondigd voordat Jezus kwam. We weten dat God David zijn zonde met Bathseba heeft vergeven. We weten dat Abraham door geloof gerechtvaardigd werd. En Hebreeën hoofdstuk 11 vertelt ons dat al die heiligen in het Oude Testament door geloof gerechtvaardigd werden. Maar hoe kon dat voordat Jezus kwam?

Sommigen van hen, zoals David, brachten niet eens een offer voor hun zonden. Hij zei:

> Want U vindt geen vreugde in offers, anders zou ik ze brengen; in brandoffers schept U geen behagen. De offers voor God zijn een gebroken geest; een verbrijzeld en verslagen hart zult U, o God, niet verachten.
>
> PSALMEN 51:18-19

En dus waren de dierenoffers niet eens noodzakelijk voor het bedekken van zonde. Ze waren noodzakelijk als een middel dat God had ingesteld om Christus vooraf uit te beelden, maar ze namen zelf geen zonden weg. Alleen Christus doet dat.

In Romeinen hoofdstuk 3 lijkt Paulus te zeggen dat God mensen in het Oude Testament kon vergeven omdat Hij wist dat Jezus zou komen en op een later tijdstip de prijs zou betalen. In Romeinen 3, vers 24 en 25, staat over Christus dat:

> en worden om niet gerechtvaardigd door Zijn genade, door de verlossing in Christus Jezus. Hem heeft God openlijk aangewezen als middel tot verzoening, door het geloof in Zijn bloed. Dit was om Zijn rechtvaardigheid te bewijzen vanwege het voorbijgaan aan de zonden die eertijds hadden plaatsgevonden onder de verdraagzaamheid van God.
>
> ROMEINEN 3:24-25

Romeinen 4:25:

> Die om onze overtredingen is overgeleverd, en opgewekt om onze rechtvaardiging.
>
> ROMEINEN 4:25

Dat wil zeggen, voordat Jezus werd voorgesteld als verzoening door voldoening, was God voorbijgegaan aan de zonden van mensen als David en Mozes en anderen, en had Hij hen ondanks hun zonden behouden. Maar er staat dat dit was omdat Hij uiteindelijk Christus heeft voorgesteld als verzoening door voldoening, om Gods gerechtigheid te tonen. Hij deed geen afbreuk aan gerechtigheid. Hij deed geen afbreuk aan rechtvaardigheid door mensen in het Oude Testament te vergeven. Die zonden die eerder waren begaan, daaraan was God voorbijgegaan, in afwachting van Jezus, Die zou komen om ervoor te betalen.

En dus is er natuurlijk een verband tussen bloed, het bloed van Jezus, en de verzoening van zonden. In ceremoniële zin deed het bloed van het dier verzoening voor zonde. Niet in de uiteindelijke zin dat het de mens in een rechte verhouding tot God bracht. Want iemand die niet in een rechte verhouding tot God stond en dat ook niet wilde en

zich niet bekeerde, kon een dierenoffer brengen zonder dat dit hem in een rechte verhouding tot God bracht. In een rechte verhouding tot God staan is een zaak van het hart, zoals we eerder zagen.

13

Onopzettelijke zonde en openlijke opstand

Maar in Leviticus staat dat de zondoffers en de schuldoffers speciaal bestemd waren voor mensen die onopzettelijk hadden gezondigd. In Leviticus 4:2 staat:

> Spreek tot de Israëlieten en zeg: Als een persoon zondigt door een onopzettelijke overtreding van enig gebod van de HEERE, iets wat niet gedaan mag worden, maar wat hij toch doet tegen één van de geboden
>
> LEVITICUS 4:2

dan kan hij natuurlijk het zondoffer brengen. En hetzelfde geldt voor het schuldoffer. Dat het om onopzettelijke zonden gaat, wordt besproken in hoofdstuk 5, vers 15:

> Wanneer een persoon trouwbreuk pleegt en zonder opzet zonde begaat tegen de heilige dingen van de HEERE, dan moet hij als zijn schuldoffer een ram zonder enig gebrek uit het kleinvee aan de HEERE brengen, tegen een door u bepaalde waarde van enkele sikkels zilver, gerekend volgens de sikkel van het heiligdom, als schuldoffer.
>
> LEVITICUS 5:15

enzovoort.

Nu was er geen offer beschikbaar gesteld voor mensen die uit opstandigheid zondigden. Het ging om onopzettelijke zonden. In Numeri hoofdstuk 15, vers 30, staat namelijk:

> Maar de persoon die iets met opgeheven hand doet, van de ingezetenen of van de vreemdelingen, die lastert de HEERE: die persoon moet uit het midden van zijn volk uitgeroeid worden,
>
> NUMERI 15:30

Dit volgt nadat er over de zondoffers is gesproken. Numeri hoofdstuk 15, vers 22 tot en met 29, gaat over het zondoffer voor onopzettelijke zonde. Maar dan staat er in vers 30:

Maar iemand die bewust en brutaal zondigt, ofwel in openlijke opstandigheid — letterlijk staat er in het Hebreeuws ‘met opgeheven hand’ — die persoon zal niet worden vergeven. Onder het oude verbond werden er dus geen offers gebracht voor mensen van wie de zonden regelrechte opstandigheid waren.

Nu zeg je misschien: ‘Maar zijn niet alle zonden eigenlijk een soort regelrechte opstandigheid? Elke keer dat ik gezondigd heb, wist ik meestal eigenlijk wel dat ik iets verkeerds deed.’ Nou, hopelijk is dat meestal niet zo. Als je zondigt, is dat hopelijk meestal omdat je niet oplette en niet van plan was te zondigen. Maar soms doen we dat wel, ook als we eenmaal christenen zijn.

14

Opzettelijke zonde en het offer van Christus

Ik kende een man — ik heb zelfs eens, vele jaren geleden, op de radio met hem gedebatteerd. Hij geloofde dat als een christen opnieuw zondigt nadat hij behouden is, hij verloren is en nooit meer behouden kan worden. En natuurlijk baseerde hij dat

voor een deel op Hebreeën hoofdstuk 10 en voor een deel op Hebreeën hoofdstuk 6. Je kent Hebreeën 6 wel, over hoe zij, als ze afvallen nadat ze eenmaal verlicht zijn, enzovoort. Als ze eenmaal behouden zijn en dan afvallen, staat er:

> Het is onmogelijk hen opnieuw tot bekering te brengen.
>
> HEBREEËN 6:4-6

Maar waar het meer direct om gaat, is Hebreeën hoofdstuk 10, vers 26. Daar staat:

> Want als wij willens en wetens zondigen, nadat wij de kennis van de waarheid ontvangen hebben, blijft er geen slachtoffer voor de zonden meer over,
>
> HEBREEËN 10:26

en dan staat er:

Er is geen offer meer dat zonden kan wegnemen, alleen nog de angstige verwachting van het oordeel en van een laaiende woede die de tegenstanders zal verteren.

Let er dus op dat Hebreeën 10:26 zegt:

Als we bewust blijven zondigen nadat we de waarheid hebben leren kennen, is er geen offer meer dat onze zonden kan wegnemen.

Deze man wees me er dus op dat God in het Oude Testament zondoffers had, maar alleen voor onopzettelijke zonde. Zelfs in het Nieuwe Testament, zei hij, is het offer van Christus alleen voor onopzettelijke zonde. Als we opzettelijk zondigen, ook nadat we christenen zijn geworden, meende hij dat het offer van Christus geen nut meer heeft, omdat de schrijver van Hebreeën zegt:

> Want als wij willens en wetens zondigen, nadat wij de kennis van de waarheid ontvangen hebben, blijft er geen slachtoffer voor de zonden meer over, maar slechts een verschrikkelijke verwachting van oordeel en verzengend vuur, dat de tegenstanders zal verslinden.
>
> HEBREEËN 10:26-27

Dit heeft veel christenen dwarsgezeten, maar ik denk dat ze de formulering van de passage in Hebreeën verkeerd begrijpen. Er staat:

Er is geen offer meer dat zonden kan wegnemen.

In de context kunnen we zien dat de schrijver zegt dat er geen ander offer meer is dan dat van Christus. Hij schrijft aan Joodse mensen die erover denken terug te keren naar hun manier van leven van voordat ze christen werden. Wat deden ze voordat ze christen waren? Ze waren Joden. Wat doen Joden? Ze leven in zonde en dan gaan ze een offer brengen in de tempel. Ze leven in zonde en dan brengen ze een offer in de tempel. Ze leven in zonde en dan brengen ze een offer in de tempel. Ze leidden een zondig leven en rekenden erop dat de tempeloffers hun zonden voor hen zouden bedekken.

Dit is door het hele boek Hebreeën heen duidelijk: hij schrijft aan Joodse mensen die christen zijn geworden en nu terugvallen in het jodendom. Wat hij hier zegt, is dit: als je teruggaat naar het jodendom en terugkeert naar je leven waarin je opzettelijk zondigt, en je denkt dat de tempeloffers je zullen helpen, dan is dat niet zo. Ze bestaan niet meer.

Dat wil zeggen: geen ander offer dan dat van Christus. Als je het christendom verwerpt en hoopt dat de tempeloffers je uit de brand zullen helpen, dan bestaan die wat God betreft niet meer.

Hoe weet ik dat hij dat bedoelt? Omdat hij een paar verzen eerder precies hetzelfde zei, in hoofdstuk 10, vers 18. Daar heeft hij net Jeremia 31 aangehaald over het nieuwe verbond en over hoe God zei:

> Ik zal hun ongerechtigheid vergeven en aan hun zonde niet meer denken.
>
> JEREMIA 31:34

In Hebreeën 10:18 zegt hij:

> Waar er nu vergeving voor is, is er geen offer voor de zonde meer nodig.
>
> HEBREEËN 10:18

Dat wil zeggen: waar er vergeving van zonden is in het nieuwe verbond.

Zie je, er blijft geen offer meer over; er is geen offergave meer. Het betekent dat er, zodra God het nieuwe verbond heeft ingesteld, geen behoefte meer is aan die offers in de tempel. De offers voor de zonde in de tempel zijn vervangen door een nieuw verbond en hebben daarom geen geldigheid meer. Ze zijn niet meer vereist.

Dus als een Joodse lezer die christen is geweest erover denkt terug te keren naar het jodendom, denkt hij erover terug te keren naar een leven van opstand tegen God. Als je Christus verwerpt, wat is dat anders dan opstand? Je keert terug naar een opzettelijk zondig leven. Maar je denkt dat je het met je dierenoffers kunt bedekken. Nee, dat kun je niet. Daar blijft geen offer voor de zonden meer over. Maar het offer van Jezus is niet ongedaan gemaakt.

Hoe weet ik dat? Als je kijkt naar Handelingen hoofdstuk 13, waar Paulus in de synagoge in Antiochië in Pisidië predikt, dan zegt Paulus in Handelingen 13, vers 39:

> en dat ieder die gelooft, door Hem gerechtvaardigd wordt van alles waarvan u door de wet van Mozes niet gerechtvaardigd kon worden.
>
> HANDELINGEN 13:39

Jezus.

Paulus zegt dat er dingen zijn waarvan je door de wet van Mozes niet gerechtvaardigd kon worden. De wet van Mozes dekte niet alles, maar door het geloof in Christus kunnen we gerechtvaardigd worden van alle dingen, zelfs van de dingen waarvan je onder de wet van Mozes niet gerechtvaardigd kon worden. Als de wet van Mozes geen vergeving bood voor zonde die moedwillig werd bedreven, maar alleen voor onopzettelijke zonde, wat moeten we dan met opzettelijke zonde? Door geloof in Christus kunnen we ook daarvoor vergeving ontvangen. Van alle dingen waarvan je door de wet van Mozes niet gerechtvaardigd kon worden, kun je door Christus gerechtvaardigd worden. Het offerstelsel wees dus op Christus, maar slechts als een ontoereikend type, omdat Christus met Zijn offer veel meer bewerkt dan de oudtestamentische offers.

15

Handoplegging als overdracht van zonde

In het offerstelsel in Leviticus zien we dat ons herhaaldelijk wordt verteld dat de mensen hun hand op de kop van het dier leggen. Dit lijkt te spreken van vereenzelviging met het dier, en misschien nauwkeuriger gezegd: van het dier dat met hen vereenzelvigd wordt. Dat wil zeggen: hun zonden zijn de reden waarom ze

überhaupt met een offer komen. Dat ze niet in aanmerking komen om voor God te verschijnen, om überhaupt een aanbidder van God te zijn, komt door hun zonde. En het dier zal voor hun zonden sterven.

> Want het loon van de zonde is de dood, maar de genadegave van God is eeuwig leven, door Jezus Christus, onze Heere.
>
> ROMEINEN 6:23

Het zijn dus de zonden van de mensen die door de handoplegging symbolisch op het dier worden overgedragen.

De handoplegging in het Oude Testament was iets wat altijd een overdracht betekende. Mozes droeg een deel van zijn gezag door handoplegging over aan Jozua. In het Nieuwe Testament droegen apostelen door handoplegging het gezag om de gemeente te leiden over aan de oudsten. Genezing en de Heilige Geest werden door Jezus en de apostelen door middel van handoplegging doorgegeven. En ook in het offerstelsel werd zonde door handoplegging overgedragen. Dat zien we vooral in Leviticus 16, vers 21. Leviticus 16:21 zegt:

> Aäron moet zijn beide handen op de kop van de levende bok leggen en al de ongerechtigheden van de Israëlieten belijden, al hun overtredingen, overeenkomstig al hun zonden. Hij moet die op de kop van de bok leggen en hem door de hand van een man, die daarvoor gereedstaat, de woestijn in sturen. Zo draagt de bok al hun ongerechtigheden op zich weg naar een onbewoond gebied. Hij moet dan de bok de woestijn in sturen.
>
> LEVITICUS 16:21-22

Waar hij vermoedelijk door wilde dieren gedood zou worden.

Maar zie je, ze legden het dier de handen op, beleden de zonden, en het is alsof die zonden symbolisch op de bok werden overgedragen. Vervolgens moest de bok die zonden dragen. Dat is blijkbaar de betekenis van de handoplegging.

16

Christus draagt onze zonden en onze straf

Er staat in 2 Korinthe 5, vers 21, over Jezus:

> Want Hem Die geen zonde gekend heeft, heeft Hij voor ons tot zonde gemaakt, opdat wij zouden worden gerechtigheid van God in Hem.
>
> 2 KORINTHE 5:21

Dus wij waren de zondaars en Hij was de Zondeloze, maar Hij werd onze zonde en wij werden de gerechtigheid van God in Hem. Dat is 2 Korinthe 5:21. Onze zonden werden op Hem overgedragen. Niet door een letterlijke handoplegging, maar de handoplegging op het dier was een symbool van zo'n overdracht. Die overdracht van onze zonden op Christus, het Lam dat onze zonden wegneemt, vond werkelijk plaats in Gods toerekening.

Zoals de bok de zonden en de ongerechtigheden van het volk wegdroeg toen hij wegliep, zo nam Jezus de zonden van de wereld weg en droeg Hij ze weg in Zijn eigen lichaam aan het hout. Dat staat ook in 1 Petrus hoofdstuk 2. In 1 Petrus hoofdstuk 2 staat over Christus in vers 24:

> Die Zelf onze zonden in Zijn lichaam gedragen heeft op het hout, opdat wij, voor de zonden dood, voor de gerechtigheid zouden leven. Door Zijn striemen bent u genezen.
>
> 1 PETRUS 2:24

Dat wil zeggen: aan het kruis.

Dus Christus droeg onze zonden op Zichzelf.

Er staat in Jesaja hoofdstuk 53 een voorspelling over Christus. Jesaja 53, vers 6:

> Wij dwaalden allen als schapen, wij keerden ons ieder naar zijn eigen weg. Maar de HEERE heeft de ongerechtigheid van ons allen op Hem doen neerkomen.
>
> JESAJA 53:6

Op Jezus.

Dat is dus wat het leggen van de hand op de kop van het dier voorstelt: het leggen van ongerechtigheden op het dier, van de zondaar op een onschuldige. Het dier is onschuldig, maar het wordt de drager van de zonde voor de schuldige. En vervolgens ondergaat het de straf voor de zonde, namelijk de dood, in plaats van de schuldige. Dat is plaatsvervangende verzoening.

Jezus droeg onze zonden. Hij was onschuldig.

> maar met het kostbaar bloed van Christus, als van een smetteloos en onbevlekt Lam.
>
> 1 PETRUS 1:19

Verwijzing gecontroleerd: de spreker noemde 1 Petrus 1:18, maar de bewoording is 1 Petrus 1:19 (zelfde hoofdstuk, ander vers).

17

De koperen slang als beeld van Christus

Maar Hij werd zonde voor ons. Hij werd als het ware de zondige. Het is nogal interessant dat Mozes de opdracht kreeg een koperen slang op een paal te zetten, omdat de kinderen van Israël door slangen waren gebeten en stierven. God zei:

> En de HEERE zei tegen Mozes: Maak u een gifslang en zet hem op een staak. Het zal gebeuren dat ieder die gebeten is, in leven zal blijven, als hij daarnaar kijkt. Toen maakte Mozes een koperen slang en zette hem op de staak. En het gebeurde als de slang iemand beet dat hij naar de koperen slang keek en in leven bleef.
>
> NUMERI 21:8-9

Maar Jezus gebruikte dat als een beeld van Zichzelf in Johannes hoofdstuk 3, toen Nicodemus probeerde te begrijpen hoe je wedergeboren kunt worden. Jezus zei:

> En zoals Mozes de slang in de woestijn verhoogd heeft, zo moet de Zoon des mensen verhoogd worden, opdat ieder die in Hem gelooft, niet verloren gaat, maar eeuwig leven heeft.
>
> JOHANNES 3:14-15

Dat is Johannes hoofdstuk 3, vers 14 en 15.

Dus de slang die werd opgeheven, is als Jezus Die wordt opgeheven. Maar waarom zou een slang een beeld zijn van Christus aan het kruis? De slang past beter als symbool voor de duivel. Waarom zou Christus aan het kruis worden voorgesteld als een slang op een paal? Er is meer dan één mogelijke reden. Daar zal ik het over hebben wanneer we die passage in Numeri bespreken. Maar het is mogelijk dat ermee wordt gezegd dat Christus zonde voor ons werd toen Hij werd gekruisigd. God legde onze zonden op Hem. Dus het was eigenlijk alsof daar niet Christus, maar het kwaad werd gekruisigd. Het was de schuldige. Hij was schuldig geworden, niet door iets verkeerds te doen,

maar door onze schuld op Zich te nemen. Als drager van alle zonden van de wereld was Hij op dat moment iemand geworden die zo slecht was als een slang ongeveer zou kunnen uitbeelden.

18

Bloed als Gods middel tot verzoening

Bij deze offers in het boek Leviticus zien we vaak verwijzingen naar bloed. Het werken met het bloed door de priester maakte altijd deel uit van de offers, behalve bij de graanoffers, waar geen bloed bij kwam kijken. Maar bij de andere vier offers komt allemaal bloed kijken. En in een ander gedeelte van Leviticus wordt ons verteld dat het bloed belangrijk is. Leviticus hoofdstuk 17 is een hoofdstuk dat helemaal gaat over de heiligheid van het bloed en het belang ervan. Vooral in Leviticus 17:11 zegt God:

> Want het leven van het vlees is in het bloed, en Ik heb dat Zelf voor u op het altaar gegeven om voor uw leven verzoening te doen. Want het is het bloed dat door middel van het leven verzoening bewerkt.
>
> LEVITICUS 17:11

Dat is Leviticus 17:11.

Het is interessant, God zegt:

Ik heb jullie het bloed gegeven voor op het altaar.

Eigenlijk bracht degene die het offer bracht het bloed naar God, maar God zegt: ‘Ik ben hier Degene Die grootmoedig is. Ik ben Degene Die jullie toestaat bloed aan Mij aan te bieden als verzoening. Ik heb jullie dit gegeven als een middel tot verzoening.’

In het boek Hebreeën wordt hetzelfde begrip met andere woorden verwoord door een schrijver uit het Nieuwe Testament. Daarin klinkt beslist dezelfde gedachte door, dezelfde gedachte die we in het zeventiende hoofdstuk van Leviticus zien. In Hebreeën hoofdstuk 9, vers 21 en 22, staat:

> Ook de tabernakel en ook al de voorwerpen voor de eredienst besprenkelde hij op dezelfde manier met het bloed. En bijna alles wordt volgens de wet door bloed gereinigd, en zonder het vergieten van bloed vindt er geen vergeving plaats.
>
> HEBREEËN 9:21-22

Vervolgens staat er:

En zonder dat er bloed vloeit, is er geen vergeving, Ofwel geen vergeving van zonden, geen bedekking, geen verzoening.

Dus we zien dat deze offers, allemaal behalve het graanoffer, bloedige offers zijn, omdat het leven in het bloed is. Het is het middel waardoor zonde wordt verzoend. Nu is dat graanoffer anders. Bij het graanoffer kwam geen bloed kijken en het stelt duidelijk iets anders voor dan verzoening. Maar wat?

19

Graan en wijn als dankoffer en maaltijd

Het blijkt dat ze, hoewel we het in Leviticus niet tegenkomen behalve op één plaats in Leviticus hoofdstuk 23, vaak ook meebrachten wat ze een plengoffer noemden wanneer het spijsoffer werd gebracht, of welk offer dan ook. En een plengoffer was wijn. Numeri hoofdstuk 6 spreekt bijvoorbeeld over de nazireeër die zijn gelofte voltooit. In Numeri hoofdstuk 6, vers 17, staat:

> Hij moet ook de ram als dankoffer voor de HEERE bereiden, met de mand met ongezuurde broden; en de priester moet zijn graanoffer en plengoffer bereiden.
>
> NUMERI 6:17

Dat was dus blijkbaar zijn spijsoffer, samen met zijn dankoffer.

Dit plengoffer wordt niet zo vaak genoemd, maar de paar keer dat het wordt genoemd, wekken de indruk dat het misschien een vast gebruik was. Wanneer ze het spijsoffer aanboden, boden ze ook wijn aan. Het plengoffer was wijn. Dat weten we omdat bijvoorbeeld Numeri hoofdstuk 15:5 dat duidelijk maakt. Numeri 15:5 zegt:

> En wijn als plengoffer, een kwart hin per lam, moet u bij het brandoffer of het slachtoffer doen.
>
> NUMERI 15:5

Bij deze verschillende offers offer je graan en wijn. Het spijsoffer werd dus gegeten, waarschijnlijk samen met het plengoffer, dat wijn is. Bedenk dat ik zei dat het spijsoffer een soort eucharistische maaltijd was. Het was een dankzegging. Eucharistie betekent dankzegging. Het was een offer dat je bracht omdat je God dankbaar bent. De priester at delen van het dankoffer. Het spijsoffer werd op hetzelfde moment gebracht. Het eten van het graan en het drinken van de wijn wees waarschijnlijk voor een deel vooruit naar hetzelfde als het Pascha. Daarbij aten ze het brood en dronken ze de wijn als een beeld van het lichaam en bloed van Christus.

Toen Jezus zei:

> Jezus dan zei tegen hen: Voorwaar, voorwaar, Ik zeg u: Als u het vlees van de Zoon des mensen niet eet en Zijn bloed niet drinkt, hebt u geen leven in uzelf.
>
> JOHANNES 6:53

verwees Hij misschien naar het Pascha, of verwees Hij misschien naar het vaste gebruik van spijsoffers en wijnoffers.

20

Zuiver meel, olie en honing als beelden

Het graan moest fijn meel zijn. Er mochten geen gebreken in zitten. Fijngemalen meel, geofferd met wierook en olie. Het moest met olie worden gezalfd. Het lichaam van Jezus was zuiver, en Hij werd met de Heilige Geest gezalfd toen Hij werd gedoopt. Hij werd aan God geofferd als een offer met een aangename geur, zoals wierook. Naast de bloedige offers was er dus het offer van een zuiver leven, een gezalfd leven. Waarschijnlijk gaat het daar vooral om het leven van Christus en niet zozeer om ons eigen leven. Hoewel misschien ook om het onze, omdat ook ons leven als ongezuurd brood hoort te zijn.

Paulus zei in 1 Korinthe 5 dat ons leven als ongezuurd brood zou moeten zijn. In 1 Korinthe hoofdstuk 5 staat, vanaf vers 6:

> Uw roem is niet goed. Weet u niet dat een klein beetje zuurdeeg het hele deeg doorzuurt? Verwijder dan het oude zuurdeeg, opdat u een nieuw deeg zult zijn. U bent immers ongezuurd, want ook ons Paaslam is voor ons geslacht: Christus. Laten wij dus feestvieren, niet met oud zuurdeeg, ook niet met zuurdeeg van slechtheid en boosaardigheid, maar met ongezuurde broden van oprechtheid en waarheid.
>
> 1 KORINTHE 5:6-8

We zien dus dat ook ons leven als iets ongezuurds is. De spijsoffers moesten altijd zonder zuurdeeg zijn. Ze moesten ook zonder honing zijn. Daar wordt geen verklaring voor gegeven, maar we weten wel dat honing in het Oude Testament bij uitstek het voedsel is waarvan je geniet. Wanneer iemand wilde spreken over het genot van het vlees bij uitstek, was honing een goed voorbeeld.

Toen David in Psalm 19 en vers 10 over de wet van de HEERE sprak, zei hij over de wetten van de HEERE:

> Zij zijn begerenswaardiger dan goud, ja, dan veel zuiver goud; en zoeter dan honing en honingzeem uit de raat.
>
> PSALMEN 19:11

Het is alsof honing het lekkerste was wat hij kon bedenken, en de wetten van God zijn nog zoeter dan dat. In Spreuken staat:

> Hebt u honing gevonden, eet dan tot u genoeg hebt, anders raakt u er oververzadigd door en spuwt u het uit.
>
> SPREUKEN 25:16

De gedachte is: als je iets aangenaams vindt in het leven, geniet er dan met mate van, anders kun je te veel van het goede krijgen. Maar honing wordt gegeven als een zinnebeeld van iets wat genot geeft. Het wordt trouwens ook zo gebruikt wanneer er staat:

> Iemand die verzadigd is, vertrapt honingzeem, maar voor een hongerige is al het bittere zoet.
>
> SPREUKEN 27:7

Dat wil zeggen: als je honger hebt, geniet je van elk voedsel. Als je verzadigd bent, geniet je zelfs niet van honing. Honing is zo ongeveer het toppunt van lichamelijk, we zouden zelfs kunnen zeggen vleselijk, genot. Niet dat lichamelijk genot altijd slecht is. God heeft honing gemaakt, en honing is echt iets goeds. Maar misschien werd het offer zonder honing gebracht om aan te geven dat de aanbidding van God moest plaatsvinden zonder te zoeken naar een manier om jezelf vleselijk genot te verschaffen. Ik weet het niet. Het genot van aanbidding zou moeten bestaan uit vreugde en blijdschap in God Zelf.

In Psalm 16, vers 11, staat:

> overvloed van blijdschap is bij Uw aangezicht, lieflijkheden zijn in Uw rechterhand, voor altijd.
>
> PSALMEN 16:11

Dat zijn geen vleselijke genoegens, maar godvruchtige genoegens. Het genieten van God Zelf zou ons vreugde moeten geven in onze aanbidding. Geen honing, die misschien een vorm van vleselijk, zelfzuchtig genot voorstelt dat op onszelf gericht is, maar het genieten van God Zelf. In Psalm 37, vers 4, staat:

> Schep vreugde in de HEERE, dan zal Hij u geven wat uw hart verlangt.
>
> PSALMEN 37:4

Niet: zoek je vreugde in lichamelijke dingen. Het is dus mogelijk om God te aanbidden op een manier die je zelf aangenaam vindt of die je bevrediging geeft op vleselijke manieren. Misschien is dat wat honing voorstelt. Ik weet het niet zeker.

21

Het innerlijk en de levenswandel aan God geven

Er zijn nog verschillende andere dingen die ik wilde aanwijzen. Zo werden de nieren van elk offer samen met het vet op het altaar geofferd. De nier staat voor de Jood symbool voor wat wij ons hart zouden noemen. David sprak over zijn 'reins'. In de King James komt 'reins' van hetzelfde woord als 'renal', dat betrekking heeft op de nieren. 'Reins', R-E-I-N-S, in de King James. In moderne vertalingen wordt het op verschillende manieren vertaald, maar het Hebreeuwse woord is 'de nieren'. Hij sprak er vaak over dat hij iets in zijn nieren en in zijn binnenste voelde. Voor de Jood waren de nieren een manier om over diepe gevoelens te spreken.

Wij zeggen: 'Ik houd van je met heel mijn hart.' Maar het hart is eigenlijk een orgaan van het lichaam. We hebben niet echt lief met ons hart. Onze liefde komt uit de ziel, want het hart is gewoon een bloedpomp. Het is gewoon een werkend orgaan in het lichaam, net als de lever of de nier. Maar we gebruiken het hart in figuurlijke zin om over de innerlijke emoties enzovoort te spreken. De Joden gebruiken daarvoor het woord 'nieren'. Het offeren van de nieren zou dus te maken kunnen hebben met het aan God aanbieden van het binnenste, de emoties en wat wij ons hart zouden noemen, het aanbieden van ons hart aan God.

Dan is er ook het wassen van de inwendige delen, de ingewanden van het dier, en van de poten. David zei in Psalm 51, vers 8:

> Zie, U vindt vreugde in waarheid in het binnenste,
>
> PSALMEN 51:8

God verlangt dat we vanbinnen rein en eerlijk zijn. Het wassen van de ingewanden, de inwendige delen van het dier, kan dat voorstellen. Dat is Psalm 51:8. Er zijn ook verwijzingen in het Nieuwe Testament die daarop betrekking hebben, op Gods zorg voor ons innerlijk. Paulus zei:

> Daarom verliezen wij de moed niet; integendeel, ook al vergaat onze uiterlijke mens, toch wordt de innerlijke mens van dag tot dag vernieuwd.
>
> 2 KORINTHE 4:16

Het is het contrast tussen het uiterlijke gedrag en de innerlijke beweegredenen en het karakter enzovoort. De ingewanden kunnen de innerlijke mens voorstellen. De poten daarentegen, die bij het brandoffer ook worden gewassen, stellen de wandel voor, de manier waarop iemand wandelt, met andere woorden, de manier waarop iemand leeft.

22

Buiten het kamp de smaad van Christus dragen

Ik ga een paar punten overslaan die ik wilde bespreken, maar deze twee laatste punten zal ik nog noemen. Het ene is dat het karkas van het zondoffer buiten het kamp werd gebracht. De stier werd buiten het kamp gebracht en tot as verbrand, alsof hij onrein was. Hij werd niet opgegeten. Hij werd niet op het altaar verbrand. Sommige delen werden op het altaar gelegd, maar de rest werd naar buiten gebracht en verbrand alsof het iets onreins was. De schrijver van Hebreeën geeft aan dat dit erop wijst dat Jezus en wij door de wereld als onrein worden beschouwd. Hij wijst er in Hebreeën hoofdstuk 13 op dat Jezus buiten de poort, buiten het kamp, werd gekruisigd. Er wordt een vergelijking gemaakt met dit gebruik in Leviticus.

Hebreeën 13:10 zegt:

> Wij hebben een Altaar waarvan zij die in de tabernakel dienen, niet bevoegd zijn te eten. Want van de dieren waarvan het bloed als verzoening voor de zonde door de hogepriester het heiligdom werd binnengedragen, werden de lichamen buiten de legerplaats verbrand.
>
> HEBREEËN 13:10-11

Dat wil zeggen, de kadavers van de stieren die als zondoffers werden geofferd. Er staat verder:

> Daarom heeft ook Jezus, om door Zijn eigen bloed het volk te heiligen, buiten de poort geleden. Laten wij dan naar Hem uitgaan buiten de legerplaats en Zijn smaad dragen.
>
> HEBREEËN 13:12-13

Het punt hier is dat Jezus niet in de tempel in Jeruzalem werd gekruisigd. Hij werd buiten het kamp gekruisigd, buiten de poort van de stad. De schrijver van Hebreeën ziet daar een verband mee. Zoals het dier dat de zonden droeg en waarvan het kadaver als iets onreins werd behandeld, buiten het kamp werd verbrand, zo werd Jezus door de Joden behandeld alsof Hij onrein was. Ze brachten Hem naar buiten en ruimden Hem uit de weg. De schrijver van Hebreeën zegt dat, aangezien dat voor Hem gold, het ook voor ons zou moeten gelden.

Als Hij zo behandeld gaat worden, dan zouden wij bereid moeten zijn om zo behandeld te worden. Als mensen Jezus als een onrein kadaver gaan behandelen, dan moeten wij niet verwachten dat we beter behandeld worden. Wij zouden bereid moeten zijn om ook zulke smaad omwille van Hem te dragen. Dat is nog een verband dat het Nieuwe Testament legt met dit stelsel van offers.

23

Levensonderhoud voor evangelieverkondigers

Paulus legt nog een ander verband in 1 Korinthe 9, vers 13 tot en met 14. Paulus zei:

> Weet u niet dat zij die de tempeldienst verrichten, van het heilige eten? En dat zij die steeds bij het altaar verkeren, hun deel ontvangen van de offers van het altaar? Zo heeft de Heere ook met het oog op hen die het Evangelie verkondigen, opgedragen dat zij van het Evangelie leven.
>
> 1 KORINTHE 9:13-14

Daarmee bedoelt hij de priesters die aan het altaar dienen en offers brengen.

Dat betekent dat de delen van de offers en de graanoffers die worden gebracht, aan de priester worden gegeven om te eten. Zo komen de priesters aan hun eten. Zo leven de priesters, van die heilige dingen die worden geofferd.

In dit hele hoofdstuk spreekt Paulus er in wezen over dat christenen hun rechten moeten opgeven. In dit gedeelte spreekt hij erover hoe hij zijn rechten opgeeft. Dat wil zeggen, hij eist geen financiële ondersteuning voor zijn bediening. Hij werkt met zijn handen. Hij heeft een baan en hij dient gratis. Maar hij wijst erop dat hij en Barnabas zo ongeveer de enigen zijn die dat doen, want, zei hij, de andere dienaren worden onderhouden. Petrus en de andere apostelen worden onderhouden. Hij zei dat dit een patroon is dat God bij de tempel heeft ingesteld met het offerstelsel. De priesters dienen het volk en ze eten wat er wordt gegeven.

Trouwens, wat aan de priester werd gegeven, werd aan God gegeven. De mensen die de priester te eten gaven, deden dat door aan God te geven. Van het graanoffer dat de mensen brachten, wierpen ze eerst iets op het altaar als teken dat het geheel aan God werd gegeven. Maar de priester eet het. Zo werden ook bij de offers waarvan de priester at, eerst delen aan God geofferd. De priesters werden onderhouden met wat

aan God werd geofferd. En de aanbidder die door de priester werd gediend, zorgde voor het voedsel van de priester. Hij ontving zijn voedsel van de aanbidders, maar alleen in de vorm van dingen die zij aan God offerden.

Paulus zei in Filippenzen hoofdstuk 4 dat hij een gift van de Filippenzen had ontvangen. En hij zei dat het was:

> als een aangename geur, een welgevallig offer, welbehaaglijk voor God.
>
> FILIPPENZEN 4:18

Hij erkende dat de gift die voor zijn onderhoud was gestuurd, eigenlijk een gift aan God was. Dat staat in Filippenzen 4:18, waar hij zegt:

> Maar ik heb alles ontvangen en ik heb overvloed; ik ben geheel voorzien, nu ik door middel van Epafroditus ontvangen heb wat door u gezonden was, als een aangename geur, een welgevallig offer, welbehaaglijk voor God.
>
> FILIPPENZEN 4:18

Toen Paulus in de gevangenis zat, kon hij niet in zijn eigen onderhoud voorzien. Daarom stuurden mensen hem wel ondersteuning. Als hij niet in de gevangenis zat, werkte hij en nam hij geen ondersteuning aan. Maar hij zei wel dat God het zo heeft verordend: zoals de priesters worden onderhouden met wat de aanbidders aan God brengen, moeten ook evangelieverkondigers daarvan leven. Hij schrijft:

> Weet u niet dat zij die de tempeldienst verrichten, van het heilige eten? En dat zij die steeds bij het altaar verkeren, hun deel ontvangen van de offers van het altaar? Zo heeft de Heere ook met het oog op hen die het Evangelie verkondigen, opgedragen dat zij van het Evangelie leven.
>
> 1 KORINTHE 9:13-14

Paulus is een uitzondering. Hij ziet zichzelf als een uitzondering, maar niet iedereen is dat. Hij wijst erop dat hij het recht heeft om ondersteuning te ontvangen, omdat hij duidelijk wil maken dat hij in deze zaak zijn rechten opgeeft. Maar dat recht bestaat wel, zegt hij.

Dat is het principe dat Paulus hieruit naar voren haalt. De priesters bij het altaar worden onderhouden door hun dienst bij het altaar. Dus, zei hij:

Wie fulltime het evangelie verkondigt, zei hij, zou daar ook van moeten kunnen leven.

Dat zijn allerlei verschillende lessen die het Nieuwe Testament naar voren brengt op basis van dit offerstelsel dat we zojuist hebben bestudeerd. Deze lezing leek misschien een verzameling van allerlei losse dingen die niets met elkaar te maken hadden. En tot op zekere hoogte waren ze dat ook, omdat de schrijvers van het Nieuwe Testament met deze verschillende principes allerlei verschillende kanten op gaan. Maar dit zijn enkele van de geestelijke lessen die de Bijbel later naar voren zou brengen, nadat het offerstelsel een tijdlang in praktijk was gebracht. Het Nieuwe Testament haalt deze geestelijke betekenissen en geestelijke lessen er voor ons uit naar voren.

Om verder te lezen

Alle bijbelteksten die in deze lezing aan bod komen, in de volgorde waarin ze gebruikt zijn.

- Spreuken 15:8
- Spreuken 21:27
- Psalmen 40:7-9
- Exodus 21:5
- Psalmen 51:18-19
- Jesaja 1:11-13
- Jeremia 7:22-23
- Hosea 6:6
- Mattheüs 9:11-13
- Mattheüs 12:7
- Mattheüs 23:23
- Amos 5:21-25

- Micha 6:6-7
- Micha 6:8
- Mattheüs 5:23-24
- Romeinen 12:1
- 1 Petrus 2:5
- Johannes 1:29
- 1 Petrus 1:18-19
- Efeze 5:27
- Jakobus 1:27
- Openbaring 13:8
- Romeinen 3:24-25
- Romeinen 4:25
- Leviticus 4:2
- Leviticus 5:15
- Numeri 15:30
- Hebreeën 6:4-6
- Hebreeën 10:26
- Hebreeën 10:26-27
- Jeremia 31:34
- Hebreeën 10:18
- Handelingen 13:39
- Romeinen 6:23
- Leviticus 16:21-22
- 2 Korinthe 5:21
- 1 Petrus 2:24
- Jesaja 53:6
- 1 Petrus 1:19
- Numeri 21:8-9
- Johannes 3:14-15
- Leviticus 17:11
- Hebreeën 9:21-22
- Numeri 6:17
- Numeri 15:5
- Johannes 6:53

- 1 Korinthe 5:6-8
- Psalmen 19:11
- Spreuken 25:16
- Spreuken 27:7
- Psalmen 16:11
- Psalmen 37:4
- Psalmen 51:8
- 2 Korinthe 4:16
- Hebreeën 13:10-11
- Hebreeën 13:12-13
- 1 Korinthe 9:13-14
- Filippenzen 4:18

Lezing © Steve Gregg / The Narrow Path. Nederlandse vertaling © 2026 Vers voor Vers. De bijbeltekst in deze uitgave is ontleend aan de Bijbel in de Herziene Statenvertaling, © 2010/2016 Stichting HSV.